

МОНІТОРИНГ ТА ОЦІНКА СОЦІАЛЬНО-РЕАБІЛІТАЦІЙНИХ ПОСЛУГ ДЛЯ ДІТЕЙ З ІНВАЛІДНІСТЮ: СУЧАСНІ ПІДХОДИ І ПРАКТИКИ

Надія Горішна,

кандидатка педагогічних наук, доцентка,
доцентка кафедри спеціальної та інклюзивної освіти,
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка,
nadiahorishna@tnpu.edu.ua

Ганна Слозанська,

докторка педагогічних наук, професорка,
завідувачка кафедри спеціальної та інклюзивної освіти,
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка,
annaslozanska@gmail.com

Питання організації та надання соціально-реабілітаційних послуг набуває все більшої актуальності в Україні, зважаючи на тенденцію до зростання чисельності дітей з інвалідністю, що посилюється впродовж останніх років в умовах війни. Соціально-реабілітаційні послуги спрямовані на «відновлення та/або розвиток соціальних навичок, здібностей, сильних сторін дітей та їхніх сімей, соціальну підтримку та соціальне обслуговування задля самореалізації, підвищення адаптаційного потенціалу та забезпечення доступу до ресурсів, необхідних для подолання викликів, пов'язаних з інвалідністю та забезпечення найкращих інтересів дитини. Вони мають надаватися на основі інтегрованого, міждисциплінарного та сімейно-орієнтованого підходів» [1, с. 164].

Трансформація системи соціальних послуг, складовою якої є соціально-реабілітаційні послуги, розпочалася в Україні у 2019 році та відбувається паралельно з реформою децентралізації влади. Розбудова нової системи соціально-реабілітаційних послуг базується на європейських підходах, які ставлять у центр уваги принципи зміцнення сім'ї дитини з інвалідністю як основного отримувача допомоги, раннього

виявлення та корекції порушень у розвитку, забезпечення широкого спектру підтримки, відповідно до виявлених потреб дітей та сімей, доступності послуг для усіх, хто їх потребує. Подальший розвиток соціально-реабілітаційних послуг залежить від створення дієвої системи їх моніторингу та оцінювання.

Питанням організації та надання соціально-реабілітаційних послуг у територіальних громадах присвячені дослідження О. Кравченко, Г. Кучер [8], І. Криницької, Г. Слосанської, М. Скочка [9], К. Єгорової, В. Кузьменко [10]. Окремі аспекти моніторингу та оцінювання соціальних послуг висвітлені у працях С. Давтян та О. Єльчієвої [3], О. Давидюк [4], О. Лебединської, В. Лугової, О. Іванісова [5], Ю. Горемикіної [6], М. Бутко, К. Коваль [7]. Водночас у вітчизняному науковому дискурсі відсутні праці, які б розкривали питання методології моніторингу та оцінювання соціально-реабілітаційних послуг.

Загальні питання моніторингу та оцінювання соціальних послуг регулюються чинною нормативно-правовою базою, зокрема Законом України «Про соціальні послуги» від 17. 01. 2019 р. № 2671 VIII, Наказом Мінсоцполітики України від 19.01.2016 р. № 26, Постановою Кабміну України «Про затвердження порядку проведення моніторингу надання та оцінки якості соціальних послуг» від 01.06. 2020 р. № 449, Наказом Мінсоцполітики від 27.12. 2013 р. № 904, Державними стандартами надання соціальних послуг [2]. Проте, соціально-реабілітаційні послуги вимагають специфічного підходу до їх моніторингу та оцінювання, зважаючи на їх комплексний та міждисциплінарний характер, високу індивідуалізацію та різноманітність потреб користувачів, необхідність врахування довгострокового впливу на якість їх життя. Разом з тим, для забезпечення валідності процесів оцінювання, консистентності та сумісності даних різних оцінювань, можливостей порівняння їх результатів, необхідне впровадження спільних методологічних підходів і стандартів. Це, своєю чергою, дасть можливість підвищити якість

моніторингу та оцінювання та допоможе приймати обґрунтовані рішення щодо подальшого розвитку та вдосконалення соціально-реабілітаційних послуг у громадах.

Результати аналізу закордонного досвіду моніторингу та оцінювання соціально-реабілітаційних послуг на місцевому рівні дали можливість визначити ефективні підходи та практики, що можуть бути адаптовані та впроваджені на місцевому рівні в Україні для підвищення доступності та ефективності послуг соціальної реабілітації для дітей з інвалідністю та їхніх сімей.

Однією з таких практик є впровадження партисипативного підходу, що передбачає не лише визначення й врахування потреб користувачів соціально-реабілітаційних послуг, але й їх безпосереднє залучення до планування та реалізації процедур моніторингу та оцінювання. Такий підхід забезпечує об'єктивність результатів оцінювання, підвищує довіру та залучає підтримку громади, що є важливим для забезпечення стійкості, ефективності, доступності послуг, їх відповідності потребам користувачів [11, с. 70–71]. На сьогодні ведеться робота з апробації методології партисипативних оцінювальних досліджень соціально-реабілітаційних послуг на рівні громади, адаптованих до різних місцевих контекстів [12; 13].

Іншим важливим аспектом моніторингу та оцінювання соціально-реабілітаційних послуг є використання поряд із дослідницькими інструментами, розробленими з врахуванням місцевого контексту та культурних особливостей надання послуг соціальної реабілітації, стандартизованих інструментів дослідження, зокрема таких як WHODAS (WHO Disability Assessment Schedule), розробленого Всесвітньою організацією охорони здоров'я для оцінки впливу інвалідності на щоденне функціонування особи [14; 15]. Інтеграція дослідницького інструментарію створює можливості для порівняльності результатів оцінювання соціально-реабілітаційних послуг у різних регіонах країни та

їх інтеграції у ширші дослідження, що забезпечує більшу об'єктивність отриманих результатів та їх відповідність міжнародним стандартам оцінювання послуг.

Поширеною практикою є поєднання у методології оцінювальних досліджень кількісних та якісних методів, що дає можливість виявляти зв'язки між різними аспектами послуг, їх вплив на життя дітей з інвалідністю та їхніх сімей [15].

Врахування сучасних практик і підходів до моніторингу та оцінювання соціально-реабілітаційних послуг для дітей з інвалідністю та їхніх сімей дасть можливість не лише покращити їх доступність та ефективність, але й сприятиме формуванню більш справедливого та інклюзивного суспільства.

Список використаних джерел:

1. Криницька І., Слезанська Г., Скочко М. Зміст соціально-реабілітаційних послуг для дітей з інвалідністю: аналіз основних підходів. *Інноваційна педагогіка*. 2023. Вип. 64, Т. 1. С. 161–165.
2. Горішна Н. М. Партисипативний підхід до моніторингу та оцінки соціальних проектів на рівні громади: сутність, можливості і виклики. Соціальна робота з різними категоріями населення у територіальній громаді: українські реалії та міжнародний досвід : колективна монографія / В. Поліщук, Н. Горішна, Г. Слезанська та ін. Тернопіль : Осадца Ю. В., 2018. 221 С. 67–86.
3. Давтян С. Г., Ельчієва, О. Р. Інтеграція нової моделі соціального захисту населення на рівні громад. *Актуальні проблеми державного управління*. 2020. № 2 (58). С. 222–230.
4. Давидюк О. О. Оцінка процесу надання соціальних послуг з позиції отримувачів. *Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут»*. Політологія. Соціологія. Право. 2013. № 3. С. 95–100.
5. Лебединська О., Лугова В., Іванісов О. Роль моніторингу у підвищенні якості надання соціальних послуг. *Економічний аналіз*. 2020. Т. 30, № 1. Ч. 2. С. 180–186.
6. Горемікіна Ю. В. Моніторинг і оцінювання якості та ефективності соціальних послуг: прикладний аспект. *Демографія та соціальна економіка*. 2016. № 3. С. 120–132.
7. Бутко М. П., Коваль К. П. Індикатори моніторингу модернізаційного стану регіональної системи надання соціальних послуг у децентралізаційних умовах. *Регіональна економіка*. 2021. № 2. С. 100–109.
8. Кравченко О., Кучер Г. Соціальні та реабілітаційні послуги в територіальній громаді. URL: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-210-4-5> (дата звернення: 22.05.2024).
9. Криницька І., Слезанська Г., Скочко М., Зміст соціально-реабілітаційних послуг для дітей з інвалідністю: аналіз основних підходів. *Інноваційна педагогіка*. 2023. Вип. 64, Т. 1. С. 161–165.
10. Єгорова К., Кузьменко В. Надання соціально-реабілітаційних послуг особам, які опинилися в складних життєвих обставинах. *Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. Педагогічні науки*. 2023. № 3. С. 158–165.
11. Горішна Н.М. Якість як критерій моніторингу та оцінювання соціальних послуг: можливості чи обмеження? *Social Work and Education*. 2018. № 5 (4). С. 19–32.
12. Weber J. G. *Participatory Evaluation for Community-based Rehabilitation* : PhD thesis. London School of Hygiene & Tropical Medicine. London, 2017. DOI: <https://doi.org/10.17037/PUBS.04189866>.
13. Post E. B. et al. Participatory inclusion evaluation: a flexible approach to building the evidence base on the impact of community-based rehabilitation and inclusive development programmes. *Knowledge Management for Development Journal*. 2016. No. 12 (2). P. 7–26.
14. Karin H., DiNitto D., Leppik L. Initial assessment of rehabilitation needs using the WHODAS 2.0 in Estonia. *Disability and rehabilitation*. 2016. No. 38. P. 260–267.
15. Lukersmith S. et al. Community-based rehabilitation (CBR) monitoring and evaluation methods and tools: a literature review. *Disability and rehabilitation*. 2013. 35(23). P.1941–1953.